

автор | В. О. Яворська,
к.е.н., доцент кафедри
біржової діяльності,
Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України, м. Київ

Тенденції розвитку вітчизняної біржової торгівлі товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію

Визначено роль і місце деривативів на сільськогосподарську продукцію у світовій практиці. Охарактеризовано сучасний стан світового та вітчизняного ринку деривативів. Наведено основні тенденції розвитку вітчизняної біржової торгівлі деривативами на сільськогосподарську продукцію.
Ключові слова: біржова торгівля, біржа, сільськогосподарська продукція, деривативи, ф'ючерси, опціони.

Development of the domestic agrarian derivatives trading

V. Yavorska, Ph.D., Assistant Professor of the Department of Commodity Exchange Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv
Estimation of the domestic commodity exchange market and functioning of the agrarian commodity exchange market are shown. Basic problems and trends of domestic agrarian commodity exchange market described. New ways of domestic agrarian derivatives trading shown. Special attention paid on the using of foreign experience and instruments and integration with world commodity exchanges.

Постановка проблеми. Нині Україна має значний потенціал у виробництві та експорті сільськогосподарської продукції. Проте цінова волатильність на світових аграрних ринках вимагає створення необхідних умов для управління цінними ризиками. У світовій практиці тривалий час учасники аграрного ринку використовують біржові строкові інструменти (деривативи) у хеджуванні цінних ризиків, а також при плануванні виробництва. Використання деривативів вітчизняними виробниками та експортерами дало б можливість підвищити рівень ефективності виробництва і реалізації продукції. Дослідження стану вітчизняного біржового ринку сільськогосподарської продукції свідчить про невідповідність світовим тенденціям і потреби у розробці подальшої стратегії розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблематики біржової торгівлі займається велика когорта вчених і спеціалістів-практиків. На особливу увагу заслуговують класичні праці таких світових учених-економістів, як: А. Буренін,

Дж. Блек, М. Даніель, О. Дегтярьова, Р. МакДональд та ін. Значний внесок у дослідження вітчизняного біржового аграрного ринку зробили: М. Солодкий, О. Шпичак, О. Сохацька та ін.

Метою дослідження є з'ясування стану світового і вітчизняного ринку деривативів та визначення основних тенденцій розвитку вітчизняної біржової торгівлі деривативами на сільськогосподарську продукцію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз діяльності світових бірж свідчить про те, що вони вже тривалий час не здійснюють торгівлю наявним товаром, який у результаті еволюційного розвитку біржової торгівлі був витіснений на позабіржовий ринок. Натомість сучасні світові біржі виконують роль індикатора світового ціноутворення, у тому числі на основні види сільськогосподарської продукції (зернові і олійні). Нині практично всі світові біржі об'єднані у біржові альянси з електронними торговими майданчиками. Це дає можливість доступу до біржових торгів великої кількості учасників, незалежно від географії їх

розташування. Електронна технологія біржових торгів стала основним каталізатором у прискоренні укладання угод та підвищенні ліквідності торгів. Основними інструментами сучасної біржової торгівлі є такі види деривативів, як ф'ючерси і опціони, які використовуються як фінансові інструменти для страхування цінних ризиків або у спекулятивних цілях. Тому біржові котирування провідних світових біржових альянсів (CME Group, NYSE-Euronext) дедалі частіше використовуються у світовій практиці з метою виявлення поточного стану кон'юнктури ринку сільськогосподарської продукції та прогнозування її розвитку в коротко-, середньо- та в деяких випадках у довгостроковому періодах.

Стан вітчизняного біржового аграрного ринку за останні двадцять років свідчить про його низький рівень розвитку. Незважаючи на постійну державну підтримку та сприяння у розвитку біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією, досі не відбулося становлення біржової торгівлі деривативами, а саме ф'ючерсами

та опціонами на сільськогосподарську продукцію. Такий стан зумовлює відсутність можливості страхування цінкових ризиків вітчизняних аграрних товаровиробників, зернотрейдерів, а також спекулянтів у отриманні прибутків. Водночас технологічний рівень біржової торгівлі також все ще залишається на низькому рівні. Тривалий час багато дослідників згадують проблематику значної кількості товарних бірж, більшість з яких жодним чином не відповідає світовим біржовим вимогам (574 товарні біржі станом на 01.01.2013 р.) [1]. Слід зазначити, що така велика кількість бірж працює на товарному ринку, не беручи до уваги фондовий ринок, на якому «активно» працює до 30 бірж. Основною проблемою в цій ситуації є недосконалість законодавча база, яка не врегульовує процеси сертифікації і не встановлює перелік вимог до бірж, зокрема щодо розміру статутного фонду та технічного забезпечення. Більшість бірж торгують такими видами біржових товарів, які не зустрічаються на жодній світовій біржі, виконуючи роль аукціонів з продажу товарів або оптових майданчиків.

Біржова торгівля сільськогосподарською продукцією в нашій країні нині свідчить про практично декларативний характер. За таких умов подальший розвиток біржового аграрного ринку в нашій країні ми вбачаємо лише у переході від спотової і форвардної торгівлі до торгівлі ф'ючерсами і опціонами. При цьому ми можемо одночасно працювати в двох напрямках: по-перше, розбудовувати власний вітчизняний ринок деривативів, а для цього у нас існує багато нерешених проблем щодо регулятивної

бази, органу регулювання, клірингової системи, складських процедур, сприятливого інвестиційного клімату; по-друге, одночасно рухатись у напрямі інтеграції і консолідації зі світовими біржовими майданчиками. Така можливість уже стає абсолютною реальністю в результаті переходу світових бірж на електронну систему торгівлі. Проте, як показав початковий досвід, впровадження ф'ючерсного контракту на чорноморську пшеницю на Чиказькій біржі CME Group не набрало достатньої ліквідності, адже був розрахований на наших учасників. Проте ні вітчизняні хеджери, ні спекулянти не працюють з ним в основному через брак досвіду. Однак біржа CME Group не поспішає його ліквідувати, зважаючи на значний експортний потенціал України на ринку зернових, і очікує підвищення рівня досвідченості основних вітчизняних суб'єктів аграрного сектору щодо використання даного виду інструменту. Слід зазначити, що деякі агрохолдинги вже використовують у своїй практиці хеджування інструментами європейських бірж, адже кореляція їхніх цін з вітчизняними більша, зокрема по кукурудзі і пшениці. З метою підвищення ліквідності багато світових бірж працюють у напрямі розширення кола клієнтів, роблячи акцент на країни з недостатньо розвиненим біржовим ринком. Нині стало абсолютно доступним відкриття рахунків у світових брокерів нашими учасниками і здійснення торгівлі ф'ючерсами і опціонами на сільськогосподарську продукцію на провідних світових майданчиках.

Висновки та пропозиції. Підбиваючи підсумки слід зазначити, що нарощування обсягів реалізації

сільськогосподарської продукції повинно стимулювати поширення практики використання товарних деривативів на сільськогосподарську продукцію вітчизняними учасниками аграрного ринку. Адже виявлення інтересу з їх боку тільки прискорить активність біржової індустрії і забезпечить долучення до цього процесу широкого кола суб'єктів аграрного ринку: бірж, брокерських контор, державних структур на всіх рівнях. Важливими умовами розвитку вітчизняної біржової торгівлі сільськогосподарської продукції має стати: стабілізація політико-економічного середовища в країні; удосконалення механізму регулювання вітчизняного біржового аграрного ринку; створення сприятливих організаційно-правових умов для залучення іноземного спекулятивного капіталу; підвищення фінансової стійкості суб'єктів аграрного ринку; наявність ефективно діючої біржової інфраструктури; формування відкритого електронного інформаційного простору; розробка вимог щодо ліцензування професійних учасників біржового товарного ринку; створення необхідного рівня матеріально-технологічного забезпечення вітчизняних товарних бірж з можливістю переходу на прибуткову форму (випуск акцій).

Повною мірою вітчизняний біржовий аграрний ринок трансформується у центр ціноутворення та страхування цінкових ризиків на основні види аграрної продукції тільки за умов наявності на ньому товарних деривативів. Процес впровадження останніх має відбуватись поетапно і вимагає створення вищевказаних організаційно-економічних умов. ©

Список використаних джерел

1. Звіти Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Солодкий М.О. Розвиток світового біржового ринку деривативів / М.О. Солодкий, В.О. Гниляк //Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 8. – С. 3–8.
3. Will Acworth. Annual Volume Survey: Trading Falls 15.3 % in 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.futuresindustry.com.